Konsten att lära

Lärarhandledning för
samskapande konstprojekt
i skolan

KONST
DEPARTEMENTET

INNEHÅLL

Intro 3
Om oss 6
LGR22 <3 Konstdepartementet 8
Med bilder som språk 12
Innan, under, efter! 15
Ordlista 22
Tack! 23

HEJ LÄRARE!

INTRO

Detta är Konstdepartementets handledning för pedagogisk personal. Vi är en ideell verksamhet som på nationell nivå arbetar för att alla barn och unga i Sverige ska få ta del av bild- och formkonst i skolan. Materialet är framtaget för att gå i linje med läroplanen och samtidigt ge utrymme åt det som en resultatinriktad skola kan ha svårt att hinna med: tid för lek, kreativitet, gruppstärkande aktiviteter, reflektion och individutveckling.

Vi vill också ta tillfället i akt att berätta mer om oss, om bildkunnighet, om konstens egenvärde och om hur våra konstnärliga projekt kan implementeras i undervisningen enligt läroplanen.
Vi kommer att gå igenom alla praktiska detaljer kring förberedelser, bokning, genomförande och utvärdering.

Men först ska vi svara på några viktiga frågor!

Vetenskapen bevisar. Konsten visar. Ludwig Wittgenstein

Vad är egentligen konst?

Frågan ställs kanske främst av barn. Vi vuxna brukar vara sämre på att ställa den där typen av basala, men helt centrala, frågor.

”Konst är det som gör oss till människor”, svarar en, ”det som är konst blir till av att skapas i relation till en konstvärld”, svarar en annan, ”konst är det som konstnärer gör med intentionen att det ska vara konst”, svarar en tredje. ”Det ligger i betraktarens öga”, svarar kanske en fjärde. Sammantaget kan sägas att det inte finns ett entydigt svar, och att det kanske är själva poängen. Att människans utforskande av konsten, och därmed världen, känslorna, estetiken, samhället och jaget, är själva syftet och definitionen.

Konst, som människan ägnat sig åt sedan tidernas begynnelse, är en alldeles särskild form av kunskap, som inte riktigt tillåter sig att mätas, värderas eller reduceras till ett verktyg. Just därför är den så viktig. Medan vetenskapen ger oss mätbara data, exakta analyser och tydliga orsakssamband så kan konsten göra fenomen *mer* komplexa, nyanserade och motsägelsefulla. Konsten är sinnlig, ställer frågor istället för att ge enkla svar och visar snarare än påstår. Båda delar är centrala för ett samhälle – vi behöver båda två för att utforska, lära oss och leva.

Samtidigt kan konstens funktion ibland vara nödvändig att formulera, för att till exempel få in den i ett pressat skolschema. I denna handledning kommer vi att förstå konst som *både* en specifik, omätbar kunskapsform *och* ett verktyg för andra former av lärande och tänkande än de som ryms i den ordinarie undervisningen.

Konst är det som gör oss till människor

VAD ÄR BILD- OCH FORMKONST?

Konst kan rymma alla olika konstnärliga fält som film, teater, musik, dans, litteratur med mera. Den konst som vi på Konstdepartementet arbetar med är bild- och formkonsten. Detta begrepp rymmer i sin tur bildkonst, illustration, formgivning, fotografi, performance, konceptuell konst, video, måleri och konsthantverkets många olika grenar.

Vore det inte bättre om det där kan äga rum på fritiden?

”NEJ!”, är vårt raka svar. Även om konstnärligt skapande förstås ska ske på fritiden *också.* Men det finns en uppsjö av forskning som visar på betydelsen av konst, inte minst just i skolan. En rapport från WHO slår fast att kultur har en mycket stor inverkan på vårt välbefinnande och vår fysiska hälsa. UNESCO menar att konstfostran – lärande inom och genom konst – bör vara en central del av samhället,eftersom konst är något som möjliggör lärande.

Ytterligare en dimension, som vi på Konstdepartementet vill framhäva som särskilt central för att förstå vikten av konst i skolan, är jämlikhet. Vill vi att alla barn ska ha tillgång till konst och kultur – och därmed ha rätt till att bli skapande och tänkande medborgare – så är det just mot skolan vi ska rikta våra resurser.

Enligt det finska forskningsprojektet ArtsEqual, som släppt en rapport om den internationella forskningen om olika gruppers tillgång till konstnärliga aktiviteter, så är barn och ungas tillgång till konst och kultur som hobbyverksamhet utanför skolan helt beroende av familjens socioekonomiska bakgrund. Barn och ungas möjlighet att förverkliga sin egen potential är tätt sammankopplad med föräldrarnas utbildnings- och inkomstnivå. Flera studier visar att skolan är den bäst lämpade institutionen för att bryta ojämlikhetens spiral – i en amerikansk studie kopplas skolans konstundervisning ihop med elevernas senare val av utbildning, deltagande frivilligverksamhet och politisk aktivitet. Slutsatsen: konstundervisning som erbjuds alla elever öppnar för bättre möjligheter till framgång och ett aktivt liv även för de elever som har ett sämre utgångsläge.

Konst som del av skolan kan också förbättra trivseln, inlärningsresultaten, kritiskt tänkande och koncentrationsförmågan – för att nämna ett fåtal av de många positiva effekter en jämlik tillgång till konst kan ha.

Men varför just bild- och formkonst i skolan?

Enligt en kartläggning som vi på Konstdepartementet gjorde 2023 saknade 15 av 21 regioner samtidskonst som del av sin kulturutbudskatalog till skolor. Samtidigt har den samtida bild- och formkonsten särskilda kvaliteter för att kunna bidra till barn och ungas kreativitet och analysförmåga, deras skapande och lärande. Eftersom bild- och formkonsten innefattar en så rik flora av praktiker, metoder, tematiker och traditioner – från traditionell textilkonst och glasblåseri till abstrakt utformade installationer av återvunnet material eller att via fotografi utforska frågor kring identitet och normer – kan den vara del av många av skolans olika dimensioner. Bild- och formkonsten sätter dessutom händernas kunskap i centrum i en samtid som blir allt mer digitaliserad.

I en mångfacetterad tillvaro kan konsten hjälpa oss att hantera svåra ämnen som mobbning, döden, klimathotet och relationer, utan att göra frågorna mindre komplexa än vad de är. Att våga stanna kvar i öppna, icke-målstyrda processer där vi kan föreställa oss en mångfald av framtider gör oss, och våra unga, bättre rustade som både samhällsmedborgare och medmänniskor för den osäkra morgondag som väntar.

Att bjuda in bild- och formkonsten i skolan är att öppna för en mångfald av sätt att utforska samtidens, och hela historiens, stora frågor, där varje elev kan få utrymme att upptäcka vilka tekniker och metoder just de helst arbetar med, och i förlängningen även upptäcka sig själva, och det samhälle de är del av. Samtidigt ges de möjlighet att bli någon annan – de får utveckla sin empati, sin förståelse och sin omvärldsanalys – utan att behöva förflytta sig alls.

Vi hoppas att detta material kan väcka tankar om och lust till att ta in mer bild- och formkonst i skolan.

Materialet ligger i era händer – använd det som ni vill!

Från projektet Småkrypsverkstad

ESTETISKA LÄRPROCESSER

Estetiska lärprocesser handlar om att i undervisningen använda sig av konstens många språk – som t.ex. bild, musik, tal, skrift etc. – för olika former av lärande, men som knyter an till det egna jaget och den egna kroppen. Genom estetiska lärprocesser kan eleverna lära sig även andra ämnen bättre, eftersom de är relaterade till sinnenas och kroppens samspel med varandra, material, redskap och olika miljöer. De öppnar också mot en mer komplex förståelse av olika fenomen som samhälle, klimat, politik, historia och demokrati. Enligt Skolverket spelar estetiska lärprocesser en viktig roll för att bemöta samhällsutmaningar, individens förståelse av sig själv, andra och sin omvärld, och i förlängningen därmed även för att skapa ett mer jämlikt samhälle och en hållbar utveckling.

KÄLLOR OCH VIDARE LÄSNING:

Fancourt, Daisy & Finn, Saoirse. (2019). What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review. World Health Organization. Regional Office for Europe. https://iris.who.int/handle/10665/329834

Road Map for Arts Education. Building Creative Capacities for the 21st Century. Lissabon, UNESCO, 2006. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000384200

O'Farrell, Larry, Closing session of the Second World Conference on Arts Education: final report. Seoul, UNESCO, 2010. https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000190696

Westerlund, Heidi m.fl., Konst, jämlikhet och välbefinnande: En rapport om den internationella forskningen. ArtsEqual, 2016. https://www.artsequal.fi/documents/14230/0/Raport+-+Konst,+jämlikhet+och+välbefinnande/2c3b1c1e-906a-4296-8eb1-3906c1311053

Konstdepartementet, Tillgången till konst för barn och unga: En orättvis satsning, 2023. https://www.konstdepartementet.se/konstdepartementet-kartlagger-laget-for-bild-och-formkonsten-for-barn-och-unga/

Kraus, Anja, Varför behövs skolämnet bild?, Skolverket / Stockholms universitet. https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning-och-utvarderingar/artiklar-om-forskning/varfor-behovs-skolamnet-bild

Hallonsten, Anna-Karin, Hjärnforskare: Därför är skapandet nödvändigt i skolan, Vi lärare, 22/2-2022. https://www.vilaarare.se/praktisk-estetiska-amnen/forskning/hjarnforskare--darfor-ar-skapandet--nodvandigt/

VAR KOMMER KONST-DEPARTEMENTET IN I BILDEN?

OM OSS

Det ska kännas lätt och meningsfullt för dig som lärare att öppna skolans dörrar till bild- och formkonstens många uttryck! Och alla barn och unga – oavsett bakgrund, bostadsort eller skola – ska få möjlighet att utforska sitt kreativa skapande, möta riktigt bra konst och få verktyg för att kunna analysera, reflektera och granska en samtid som är präglad av bilder.

Därför jobbar vi med att förmedla samskapande möten mellan yrkesverksamma konstnärer, fotografer, illustratörer, konsthantverkare - och barn och unga. Vi såg att infrastrukturen saknades – därför finns vi. Konstdepartemenet är med innan, under och efter de konstprojekt vi förmedlar.
Vi tar fram enkla sätt att boka projekt och knyta kontakter i samarbete med kommuner och regioner i hela landet.

VAD GÖR VI?

Digital bokningsplattform – konstdepartementet.se

Vår webbplats, konstdepartementet.se, är en plattform där skolor kan välja mellan över 100 projekt i hela landet. De är anpassade till läroplanens mål och skolans förutsättningar – från förskola till gymnasium. Du kan välja mellan olika teman, tekniker och konstnärliga praktiker.

Våra konstnärer – bred representation, fortbildning och förebilder

Vi förbereder våra konstnärer för arbetet i skolan genom att ge dem fortbildning i pedagogik och kommunikation. Fortbildningen innefattar moment som läroplanen, konstpedagogik, utvecklingspsykologi och tid för att utveckla ett specifikt konstprojekt. Vi strävar efter bred representation i etnicitet, ålder, kön, könsuttryck, klass, sexuell läggning och konstnärliga uttryck när vi rekryterar konstnärer. Vi vill ge eleverna förebilder, och bredda återväxten av konstnärer.

Förmedling och stöd

Vi stöttar er i att skriva ansökan till Skapande skola, skräddarsy konstprojekt utifrån era behov och boka projekt som passar era övergripande mål, temadagar och kursplan. Förmedling och rådgivning kring bokning är kostnadsfritt, och vi hjälper gärna till med allt ifrån frågor till specialanpassning.

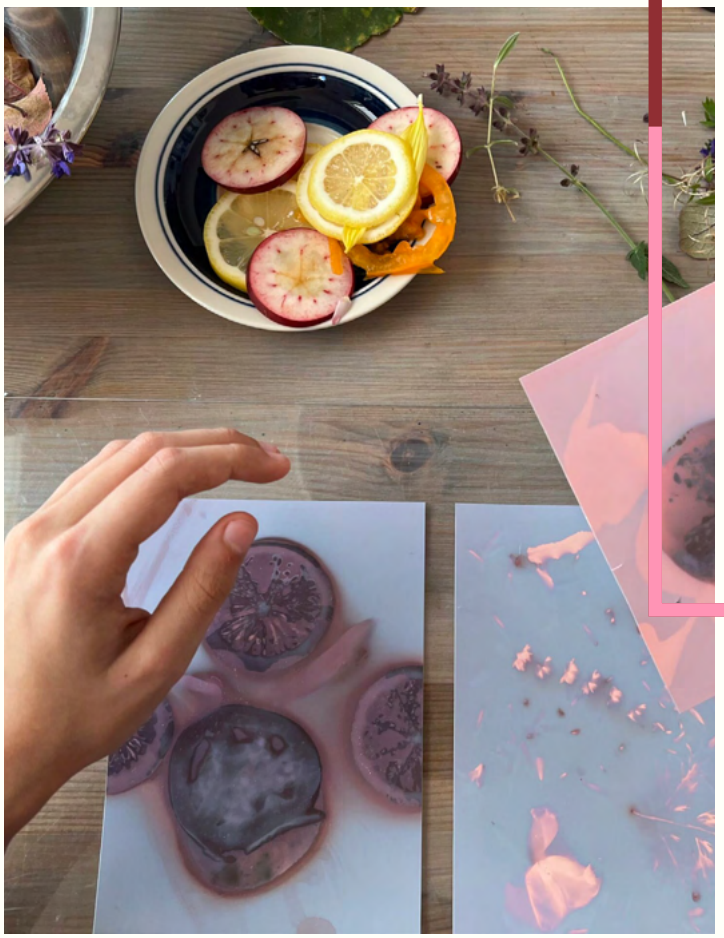

Från projektet
Avtryck – fotografi utan kamera

VAD FÅR ELEVERNA?

- Stärkt förmåga att tolka och skapa bilder – från reklam till propaganda och desinformation.
- Praktiska färdigheter i hantverk och tekniker, som att klippa, skruva och arbeta med olika material.
- Möjlighet att utforska frågor om samhället, naturen, identiteten och relationer genom konstnärligt skapande.
- Stärkt kreativitet, nya perspektiv och fördjupad förståelse för andra genom fritt tänkande och fantasi.
- Erfarenhet av att arbeta processbaserat och undersökande, med stöd av en professionell konstnär.
- En inblick i hur konstnärliga yrken fungerar och vad det innebär att arbeta kreativt.

Konstdepartementet är en ideell organisation som initierades 2019 av Konstnärscentrum Öst i samverkan med Konstnärscentrum, Illustratörscentrum, Konsthantverkscentrum och Centrum för fotografi.

LGR22 <3 KONSTDEPARTEMENTET

”Hur passar det här in i läroplanen?”, är en av de vanligaste frågorna vi får från lärare och skolpersonal. Vi vet att läroplanen är central för både planeringen och genomförandet av undervisningen. Och att schemat ofta är pressat. Men att arbeta med bild- och formkonst är faktiskt ofta helt i linje med läroplanen.

”Skapande och undersökande arbete samt lek är väsentliga delar i det aktiva lärandet”, slår Skolverket fast i Läroplanen för grundskolan 2022. I detta kapitel gör vi det konkret och enkelt.

Behöver du nya perspektiv och metoder för att ta dig an samhällskunskapen eller tekniken? Kanske ett projekt för att diskutera och skapa i relation till hållbarhet eller sexualitet, samtycke och relationer? Här kommer våra bästa tips utifrån läroplanens ämnesindelning!

SO: GEOGRAFI

”Undervisningen ska även ge eleverna förutsättningar att utveckla kunskaper i att [...] analysera och dra slutsatser om natur- och kulturlandskap och om människors levnadsvillkor”

URBANA RÖRELSER – EN KOLLABORATIV KARTLÄGGNING >

ÅK 1–9, gymnasium

Genom att göra en gemensam karta av våra individuella rörelsemönster undersöks relationen till offentliga rum och hur en demokratisk stadsplanering skulle kunna se ut. Eleverna får kunskaper i stadsplanering, kartläggning och demografiska mönster.

Från projektet Urbana rörelser – en kollaborativ kartläggning

NO: BIOLOGI

”Eleverna ska [...] ges möjligheter att ställa frågor om naturen och människan utifrån egna upplevelser och aktuella händelser.”

SMÅKRYPSVERKSTAD >

Förskola, fritidshem, ÅK 1–3

Genom att måla av och göra lerskulpturer av småkryp får eleverna lära sig om insekter, om deras livsmiljöer, plats i ekosystemet och i näringskedjan.

Från projektet Vi skapar en minnesplats

SO: HISTORIA

”[Eleverna] får insikter i hur historia skapas genom tolkningar av källor samt utvecklar förståelse för hur historia kan brukas i olika sammanhang. På så sätt får eleverna förståelse för hur det förflutna har format nutiden och därmed präglar våra förväntningar på framtiden.

VI SKAPAR EN MINNESPLATS >

Förskola, ÅK 1–9, gymnasium

En utforskning av minnesmonument och symboler för hågkomst. Eleverna får skapa sitt eget minnesmonument och samtidigt reflektera över samhällets kollektiva minne, historieskrivning och elevernas egen plats i historien.

NO: KEMI

”Undervisningen ska [...] ge förutsättningar att söka svar på frågor om kemiska processer och materien med hjälp av egna systematiska undersökningar”

CYANOTOPI & AVTRYCK – FOTOGRAFI UTAN KAMERA >

ÅK 4–9

Eleverna får skapa bilder med hjälp av fotografiska metoder från 1800-talet: cyanotypi och fotogram. De får leka med kompositioner, ljus och former för att skapa kontaktkopior och får lära sig om kemi, ljuskänslighet och fotografiets historia.

MATEMATIK

”Matematisk verksamhet är till sin art en kreativ, reflekterande och problemlösande aktivitet.”

VI BYGGER EN MULTILAMPA >

Förskola, fritidshem, ÅK 1–9, gymnasium.

Eleverna får bygga en gemensam, större installation av återvunnet material där varje person deltar med en egen bit som sätts samman i en helhet. De får träna sig i geometriskt och matematiskt tänkande, både individuellt och i grupp.

SAMHÄLLSKUNSKAP

”Undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för hur individen och samhället påverkar varandra.”

ATT ERÖVRA EN PLATS >

ÅK 1–9

I skapandet av stora installationer får eleverna påverka miljöer och rum de ofta vistas i men inte har någon makt över, och samtidigt reflektera över offentliga rum, ägande och makt i relation till de egna känslorna.

“Robotfamiljen”. Från projektet Robotliv

SVENSKA

”Undervisningen ska syfta till att eleverna utvecklar förmågan att skapa och bearbeta texter [...] Eleverna ska även stimuleras till att uttrycka sig genom olika estetiska uttrycksformer.”

CUT UP POETRY >

ÅK 7–9, gymnasium

Dadaisterna och surrealisternas cut up-teknik används för att skapa fanzines, där texter och bilder klipps isär och sedan arrangeras om i kollage. Eleverna får lära sig om en historisk litterär gren, en kreativ metod och får reflektera över hur text och bild kan samverka.

TEKNIK

”När eleverna praktiskt får arbeta fram egna tekniska idéer och lösningar på problem och använda teknikens uttrycksformer bidrar det till att eleverna utvecklar förmåga att ta sig an tekniska utmaningar på ett medvetet och innovativt sätt.”

SKAKISAR & ROBOTLIV >

Förskola, fritidshem, ÅK 1–6

Eleverna får själva bygga elektriska djur/robotar av återvunnet material. De lär sig om hur en elektrisk krets fungerar och får kunskap om hur man bygger hållfasta konstruktioner.

Från projektet Vi bygger en multilampa

Från projektet
Min trädgård

SEXUALITET, SAMTYCKE OCH RELATIONER

”Skolan ska bidra till att eleverna utvecklar förståelse för egna och andras rättigheter och förmedla betydelsen av att sexualitet och relationer präglas av samtycke.”

MIN TRÄDGÅRD >

ÅK 4–9

Tankar om lust, relationer och känslor lyfts genom diskussion, förhandlingslek och gestaltning med tejp, måleri och text. Eleverna får undersöka sina egna och andras gränser och fundera kring relationer, samtycke och känslor.

KLIMAT OCH HÅLLBARHET

”Undervisningen ska belysa hur samhällets funktioner och vårt sätt att leva och arbeta kan anpassas för att skapa hållbar utveckling.”

EN HYLLNING TILL FIXAREN >

ÅK 1–6

Med tema återvinning, samarbete, hållbarhet och kreativt tänkande får eleverna plocka isär gamla elprylar och sedan sätta samman dem igen för att skapa smycken. Samtidigt får de reflektera kring hållbarhet, konsumtion och återbruk.

Fler tips på konstprojekt utifrån läroämnen hittar du här.

Från projektet
En hyllning till fixaren

MED BILDER SOM SPRÅK

BILDKUNNIGHET

I telefonen, på TV:n, på bussen. På morgnarna, lektionerna, rasten, innan träningen och i sängen. Vardagen är kantad av bilder. Och i våra flöden ersätts texter av rörlig bild. Från bloggar till vloggar, artiklar till klipp. Vi behöver hela tiden avkoda de bilder som omgärdar oss, ofta utan att reflektera kring vad vi ser.

Samtidigt blir det allt enklare att manipulera bilderna. Vi blir sårbara för desinformation och utvecklingen är så snabb att vi inte hinner utvärdera konsekvenserna. På sikt riskerar det att skada demokratin i grunden. Och mest sårbara är våra barn och unga.

Samtiden ställer krav på vuxenvärlden att hjälpa unga att navigera i en visuell värld, stärka deras kritiska tänkande och skapa resiliens mot anti-demokratiska krafter. Men hur?

Satsa på bildkunnighet!

Du jobbar säkert redan med dessa frågor, och behöver hantera utvecklingens konsekvenser i klassrum och på skolgården. Vi på Konstdepartementet tror att det är just hit resurserna ska riktas – skolan har ju förmågan att nå ut till alla barn och unga.

Medan läsförståelse under många år har varit en prioriterad fråga i politiken och skolan, tycker vi att samma uppmärksamhet och resurser bör riktas mot bildkunnighet! 39 procent av åttondeklassarna saknar förmågan att värdera digital informations trovärdighet, relevans och användbarhet*, vilken till stor del består av bilder. För att förändra detta krävs satsningar på bildkunnighet; att bildlärare får bättre verktyg för att undervisa i bildsemiotik och att eleverna får fler möjligheter att arbeta med bild.

*Enligt den internationella studien Icils.

Låt experterna möta barn och unga

Utöver bildlärare är även konstnärer, fotografer, konsthantverkare och illustratörer experter inom området. Låter vi dessa få arbeta i skolan så ger vi barn och unga möjlighet att på ett lekfullt, kreativt och kritiskt sätt behärska bildmediet. Samtidigt får de kunskaper om nya metoder och tekniker, får testa på att arbeta i konstnärlig process, göra jämförelser mellan reklamens bilder och konstens, kunskaper i bild- och formkonstens historia och nya verktyg för att ta sig an det ständigt närvarande bildflödet.

Från projektet
Våra gemensamma händer

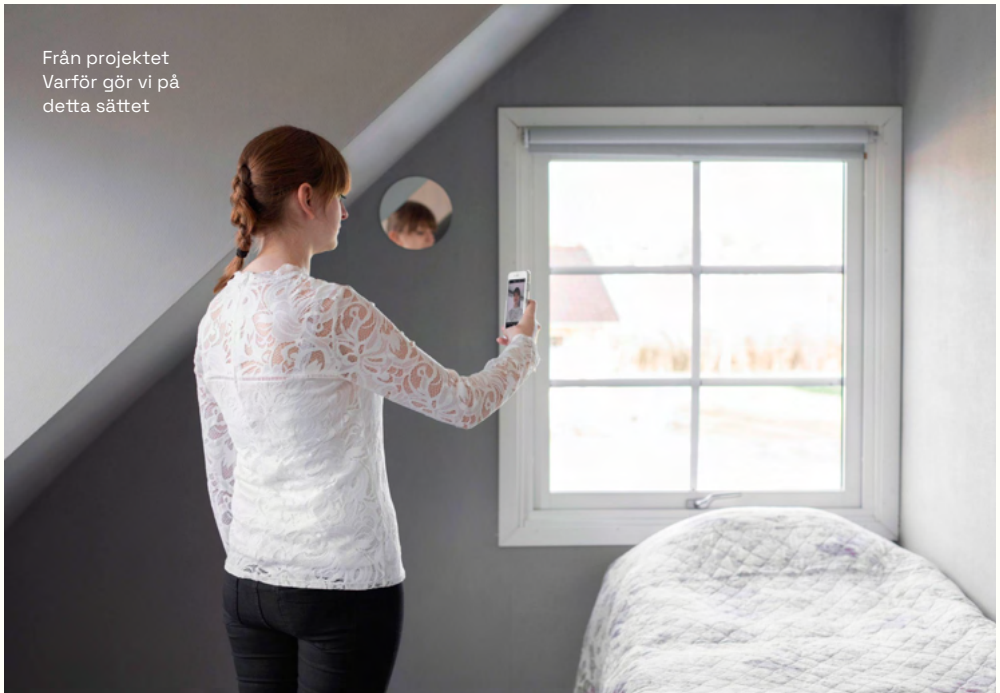

Från projektet
Varför gör vi på detta sättet

KÄLLOR OCH VIDARE LÄSNING:

Emil Broberg, Bildsemiotiken i praktiken. Läromedel om bildförståelse. 2021.

Elin Jönsson och Elisabet Jonsved, Bilder och verkligheter: Visuell gemenskap på nätet, Statens medieråd 2019.

Icils 2023, En internationell studie om digital kompetens hos elever i årskurs 8, Skolverket, 2023.

Bildkonst Sveriges rapport ”Kulturpolitiken 50 år Var står vi nu? Konstnärlig kunskap och politiska strukturer”. Kapitlet av Magdalena Malm: Bildsamhället – en blind fläck i politiken. https://www.bildkonstsverige.se/rapporter/ny-rapport-konstnarlig-kunskap-och-politiska-strukturer

Bildkunnighet utifrån konstprojekt!

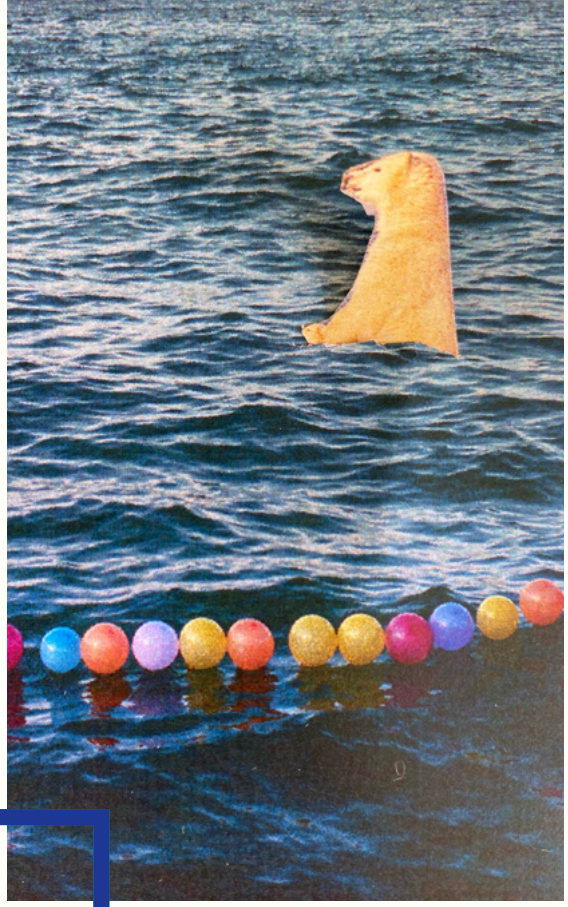

NORMKRITISKT FOTO-GRAFI OCH BILDANALYS

Ett fotoprojekt där eleverna får ifrågasätta normer i ett kreativt arbete med bildkomposition och göra tolkningar av samtida och historiska fotografier.

Med fotografen Anna Ledin Wirén
Årskurs: 4-6, 7-9

KONTEXTKOLLAGE. HUR BERÄTTAR BILDER?

Här får eleverna på ett lust-fyllt sätt omsätta sin förmåga till bildanalys i praktik genom att bygga egna kollage utifrån teman som till exempel demokrati, klimat, vänskap eller konflikt.

Med konstnären och fotografen Tobias Hultén.
Årskurs: 7-9, Gymnasium.

INNAN, UNDER, EFTER!

HANDBOK

På kommande sidor går vi igenom hur du med hjälp av Konstdepartementet kan erbjuda eleverna bild- och formkonstens många olika konstnärliga praktiker, metoder och sätt att gestalta.

Vi ger dig tips och möjliga uppslag för att arbeta med bild- och formkonst både innan och efter projektets genomförande. Förbered gärna eleverna, bygg förväntan inför projektet och jobba vidare efter. Det skapar förankring i din ordinarie undervisning och gör projektet relevant under en längre tid.

1. INNAN

Du har bestämt dig för att du vill erbjuda dina elever ett konstnärligt projekt – så bra! Dags för nästa steg!

Hitta

På konstdepartementet.se kan du söka bland alla projekt och filtrera din sökning på region och årskurs och välja metod och material. Vi har också utvecklat 10 teman med utvalda projekt som specifikt knyter an till läroplanen, skolans övergripande mål och olika skolämnen.

Boka

När du har valt ett projekt klickar du på “Bokningsförfrågan” och fyller i formuläret. Vi kopplar sen ihop dig med konstnären och ni går igenom datum och tid för besöket, liksom material- och eventuella resekostnader. Det är också ett bra tillfälle att gå igenom om konstnären ska tänka på något särskilt i relation till eleverna, och du kan få tips på hur du kan förbereda dem, förväntningar, anpassningar och andra detaljer inför besöket.

Vill du ha hjälp med din bokning? Kontakta oss!

Förbered

Det krävs ingen förkunskap om varken bild- och formkonst eller det specifika projektet inför genomförandet. Men din inställning och nyfikenhet kan givetvis påverka hur eleverna tar till sig erfarenheter från det, och påverka deras öppenhet gentemot konstnären.

Att ge grundläggande information om projektet, förutsatt att eleverna inte själva varit med i arbetsprocessen med att välja, är en bra start. Vad, när och hur det kommer gå till, hur lång tid det tar och om det är något du som lärare vill att eleverna ska ha i åtanke inför.

Du kan också diskutera tematiken eller metoden. Ofta är konstnären behjälplig med hur detta kan gå till och ibland erbjuder hen även ett filmat material som kan spelas upp för eleverna någon vecka innan besöket.

Några frågor du kan ställa till klassen inför besöket kan vara:

- Vad har ni för förväntningar på konstprojektet?
- Vad tänker ni att vi ska göra när ni hör projektets titel?
- Har någon testat på att göra något liknande innan?

Övningar

Vill du förbereda dina elever ytterligare hittar du på nästa sida tips på några enkla övningar att göra tillsammans med klassen inför projektet.

ÖVNING 1

Mindmap: KONST!

Ni behöver: Tavlan eller stort papper och pennor.

Förberedelse: Längst bak i denna lärarhandledning finns en ordlista som kan fungera som stöd för dig som lärare och dina elever.

Gör så här:

1. Skriv KONST i tavlans ena hörn och fråga eleverna vad de tänker att det är. Anteckna alla ord, uttryck och definitioner. Tycker vi olika? Varför är vissa saker konst och vissa saker inte konst? Vem bestämmer? Ställ följdfrågor!

1. Skriv KONSTNÄR i det andra hörnet av tavlan och fråga eleverna vad en konstnär gör och vem som får vara en konstnär. Lyft gärna föreställningen om konstnären som ”geni”, eller ensamvarg. Varför finns den myten?

1. Diskutera sedan vad ni skrivit upp på tavlan.

ÖVNING 2

Plats för konst!

Ni behöver: Projektor/skärm, tavlan eller stort papper och pennor.
Till eleverna: pennor, papper, saxar m.m.

Förberedelse: ta fram bilder/video av följande konstverk: Janet Cardiff - Alter Banhof, Jeremy Deller – The Battle of Orgrave och Mierle Laderman Ukeles - Touch Sanitation. Läs mer om verken här.

Gör så här:

1. Skriv VAR ÄR KONSTEN på tavlan/ett papper. Låt eleverna brainstorma. Var har de sett konst någonstans? Museum, konsthallar, husväggar mitt i staden, på ett torg. Eller på helt andra platser?

2. Visa de olika verken för eleverna. Be dem reflektera över vad de ser. Vad händer med konsten om den befinner sig på en oväntad plats? Är konsten mer värdefull om den är i ett museum? Eller tvärtom – blir den mer intressant om den är på en annan plats? Varför då?

3. Be eleverna att måla en teckning eller en skiss av ett verk som är avsedd för en specifik plats. Alla får presentera var de tänker att verket ska finnas och varför.

ÖVNING 3

Rolig, tråkig, ful, fin: hur känns konsten?

Ni behöver: Projektor/skärm, tavlan eller stort papper och pennor.

Förberedelse: Ta fram/ladda ned bilder av följande konstverk:

Fountain –Marcel Duchamp (1917)

The Love Embrace of the Universe, the Earth (Mexico) Myself, Diego and Señor Xõlotl (1949) – Frida Kahlo

Kvinna med blå krage (1941) – Pablo Picasso, Lift every voice and sing (1939) – Augusta Savage,

Lustarnas Trädgård (1490-1500) – Hieronymus Bosch

Do women have to be naked to get into the Met. Museum? (1989) – Guerrilla Girls

Bro över näckrosdamm (1899) – Claude Monet

Läs gärna på lite grann om verken om du inte känner till dem sedan innan.

Gör så här:

1. Måla upp ett linjediagram på tavlan. Y-axeln är ful-fin och x-axeln är rolig-tråkig. Lämna utrymme i marginalerna.

2. Beskriv uppgiften för eleverna. Du kommer att visa olika verk och eleverna ska tillsammans placera ut var konstverket hamnar på diagrammet. Be dem också om att beskriva verken med andra värdeord, som inte platsar i diagrammet, och skriv upp dem i marginalen. Ett verk kanske är roligt, men fult. Ett annat kanske är både och. Ett kanske är jättefint, men ganska tråkigt. Ett annat kanske är spännande, läskigt eller konstigt. Tanken med uppgiften är att eleverna ska tänka kring att olika konstverk kan påverka en på olika sätt.

3. Du får gärna byta ut begreppsparen eller konstverken mot helt andra! För lite äldre elever kan man till exempel använda begreppsparet betydelsefullt – meningslöst. När ni placerat ut alla kan ni diskutera vilka verk eleverna känner mest kring, och vad som påverkar dem. Är det viktigt att konsten är vacker, eller är det viktigare att den är rolig?

Då var det dags! Du, eller någon annan kontaktperson, har varit i dialog med konstnären och bestämt detaljerna kring besöket. Det är jättebra om konstnären kan ha samma kontaktperson och att denne bestämmer tid och plats för ankomst, samt möter upp konstnären när hen kommer. Eftersom våra projekt skiljer sig åt går det inte att beskriva exakt hur projektet kommer att gå till. Men det finns några saker som kan vara bra att ha med sig!

2.UNDER

Material

Många av våra konstnärer tar med sig det material som behövs för att genomföra projektet. Men några saker förväntas skolan tillhandahålla: vita A4-papper, färgpennor, limstift och saxar. Projektspecifika verktyg och material som särskilda tuschpennor eller färgat papper ansvarar konstnären för. Detsamma om det rör sig om ett konstprojekt där det till exempel krävs jättemycket lim – då ska konstnären ha med sig lim.

Lokaler

Om inget annat anges i projektbeskrivningen eller i kontakt med konstnären förväntas skolan tillhandahålla ett klassrum med bord, stolar och plats för cirka 25–30 elever. Samt tillgång till vatten, eftersom färg ofta är inblandat. Det behöver inte finnas i direkt anslutning, utan kan vara en närliggande toalett. Behövs det vatten i rummet så står det beskrivet.

Läraransvar

Alla projekt kräver att minst en lärare är med. Du har ytterst ansvar över eleverna och den sociala situationen i klassrummet. Du är också, tillsammans med konstnären, ledare under diskussioner och samtal. Tillsammans hjälps ni åt för att skapa ett tryggt, öppet och demokratiskt rum där alla får komma till tals. Din expertis om gruppen som deras lärare kan ge stöd i hur ordet fördelas och för indelning i smågrupper. Diskutera gärna med konstnären inför projektet hur ni kan stödja varandra i att leda samtal och fördela ordet. Konstnären är ansvarig för allt som rör det konstnärliga arbetet.

Jag lärde mig att tänka utanför boxen och få en bild som jag hade i mitt huvud att bli verklighet

Elev i 8C utvärderar konstprojektet Fotografera ett ordspråk med Athina Stratakis, på Elsa Brändströms skola, september 2022.

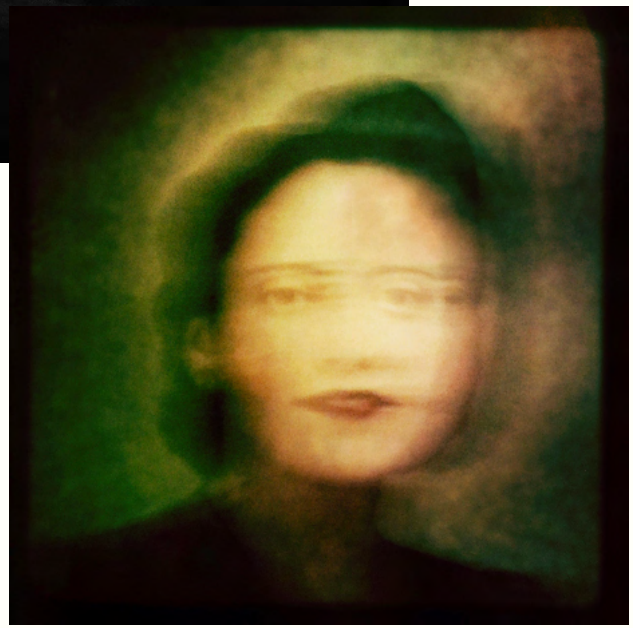

3. EFTER

Konstnären har gått hem, fakturaunderlaget är skickat och projektet avslutat. Frågan är hur du nu ska göra för att projektet inte ska bli ett tomtebloss?

Utvärdera

Det är ofta tacksamt att utvärdera projektet med eleverna. Sportfrågan *Hur känns det?* fungerar alltid. Några andra frågor att ställa till eleverna kan vara:

- Vad tyckte ni om detta projekt, vad var bra och mindre bra?
- Skiljde det sig från vad ni förväntade er att det skulle vara, och i så fall på vilket sätt?
- Vad har ni lärt er?
- Var det stor skillnad på hur projektet genomfördes och hur den ordinarie undervisningen är? Vad var i så fall skillnaden?
- Vill ni träffa konstnären igen? Eller någon annan konstnär? Vad skulle ni vilja göra då? (Detta kan vara bra att ha som underlag för nästa Skapande skola-ansökan!)

Be gärna eleverna fundera själva kring om det de lärt sig kan användas för att lära sig andra saker, om det finns några element av projektet som går att applicera på ordinarie undervisning.

Vi tar tacksamt emot tankar, feedback och utvärderingar från dig och dina elever! Konstdepartementet har egna utvärderingsformulär som både du och dina elever väldigt gärna får fylla i. Elev- och lärarutvärderingar är centrala för oss i vårt förbättringsarbete.

Elevutvärdering hittar du här.
Lärarutvärdering hittar du här.

Fördjupa

Många av våra konstnärer är öppna för anpassning av projekt. Kanske kan konstnären komma tillbaka för en ”fördjupningskurs”. Det kan vara ett tacksamt sätt att vidareutveckla och fördjupa de kunskaper, metoder, teman och frågeställningar som undersöktes vid första tillfället.

Ta tillvara

Kanske har material, konstverk eller föremål ”blivit över” från projektet? Skulpturer, fotografier, målningar, installationer. Ta tillsammans med eleverna fram några förslag på vad ni ska göra av det. Tas med hem, sättas upp på en vägg, sammanställas till ett gemensamt konstverk, säljas för att samla in pengar till en skolresa? Finns det digitala fotografier kanske de kan skrivas ut på fotopapper för att ramas in och sättas upp? Låt alla sedan vara med i demokratisk process där ni röstar fram ett alternativ.

Implementera

Ett annat sätt att låta projektet leva vidare är att implementera projektets innehåll i ordinarie undervisning – våra konstprojekt är ofta enkla att knyta till olika ämnen. Även här beror det på vilket projekt som har genomförts, men här kommer några exempel som kan inspirera:

Har ni gjort projektet Växa/bygga i årskurs 1–3? Läs och lär mer om de olika träden ni arbetat med i projektet! Ta det vidare i en lektion i NO och diskutera träden utifrån naturens årstidsväxlingar, olika livsmiljöer eller vilken plats och betydelse de har i ekosystemet.

Har ni gjort projektet Summan av trasiga saker i årskurs 4–6? Låt det vara del av ett större projekt om hållbarhet och klimat!

Har ni gjort projektet Varför gör vi på detta viset? i årskurs 7–9? I samhällskunskapen kan ni utgå från projektet och diskutera och läsa vidare om hur normer och identitet formas av kön, ålder, socioekonomiska förutsättningar och etnicitet. Här blir begrepp som makt, rättvisa, jämlikhet och jämställdhet relevanta.

Har ni gjort projektet Våra gemensamma händer i gymnasiet? Diskutera med eleverna hur ett gemensamt projekt påverkar gruppen. Vad innebär det att arbeta tillsammans? Hur förändras dynamiken i klassen och relationen till de andra? Här kan eleverna få fundera kring gruppsykologi. Projektet kan också göras som en terminsstartsaktivitet för att stärka sammanhållningen!

ORDLISTA

B **Bild- och formkonst** – måleri, skulptur, illustration, grafik, konsthantverk, ljud-, ljus- och videokonst, fotografi, installationer, performance, form och andra närliggande uttrycksformer.

Bildsemiotik – Handlar om hur bilder samspelar, talar med varandra och förmedlar olika budskap. Semiotik handlar om att tolka och förstå de tecken som t.ex. en bild, eller något annat, kan förmedla, och hur de uppfattas. Som t.ex. hur vi alla förstår vad den röda gubben på ett trafikljus betyder.

E **Estetiska lärprocesser** – Att använda sig av konstens olika språk (text, tal, bild, musik, dans m.m.) för att lära sig. T.ex. lära sig att spela gitarr, att lära sig förstå sina känslor genom att uttrycka dem i måleri eller att lära sig om träd genom att avbilda det i lera.

I **Illustration** – Bild som kompletterar en text. Som ett kreativt område kan det t.ex. innefatta även animation, grafisk form och serier. Tekniker som används kan vara bland annat måleri, kollage, kalligrafi, screentryck eller stop motion.

Installation – En typ av verk som ofta är utformat efter ett specifikt rum på ett specifikt sätt. Oftast inte en tavla som sitter på en vägg, utan olika objekt eller delar som är grupperade tillsammans och som ofta kan ta upp ett helt rum.

K **Konceptkonst** – En konstinriktning som slog igenom under 1970-talet och som bygger på att idé och innehåll är primär i verket, snarare än formen.

Konsthantverk – Olika typer av saker som föremål med ett visst användningsområde (som t.ex. skålar, knivar, bestick), skulpturer, tyg eller prydnadssaker som är konstnärligt utformade. Kan vara av t.ex. keramik, glas, textil eller trä.

Konstnärlig praktik – På vilka sätt och med vilka teman som en konstnär arbetar. Det kan handla om vissa typer av verktyg, metoder och material men också om var eller av vem konstnären får sin inspiration.

Konstverk/verk – Det som konstnären har skapat eller som kommit till genom konstnärligt arbete. Det kan vara en målning, en skulptur, en video eller något helt annat!

P **Performance** – Ett konstverk som utförs live av konstnären, eller någon annan, som uppträder på en scen, i en konsthall, eller på en helt annan plats. Det kan påminna om t.ex. teater eller dans, men det kan också vara något helt annat. Ibland är publiken del av verket.

Professionell konstnär – Någon som jobbat under minst fem år med att utöva eller skapa konst, på hel- eller deltid, eller som har slutfört en konstnärlig utbildning.

Konstnärlig process – Det arbete som pågår från att man får en idé till att verket är färdigt.

S **Samskapande projekt** – När alla deltagare är aktiva i skapandet av någonting. Som t.ex. när en konstnär arbetar tillsammans med elever, där alla elever är med och skapar, istället för att bara titta på, eller lyssna på, en konstnär som berättar.

Skapande skola – Bidrag från Statens kulturråd som infördes för att bidra till att konst och kultur ska vara del av skolan.

V **Visuell litteracitet** – Handlar om att kunna förstå, prata om, använda och analysera bilder, att kunna koppla ihop bild och text och att kunna bedöma i vilket sammanhang som bilden hör hemma.

KÄLLOR

Konstordbok, Örebro Konstskola.
https://orebrokonstskola.se/konstordbok/
Svenska Akademiens ordbok

TACK FÖR OSS!

UR BARNKONVENTIONEN, ARTIKEL 31:

”Konventionsstaterna ska respektera och främja barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet och ska uppmuntra tillhandahållandet av lämpliga och lika möjligheter till kulturell och konstnärlig verksamhet samt till rekreations- och fritidsverksamhet.”

VIDARE LÄSNING OCH TIPS PÅ KONKRETA ÖVNINGAR!

Broberg, Emil, Bildsemiotik i praktiken: att arbeta med bildförståelse åk 7-9 samt gymnasiet

Jonsved, Elisabet och Jönsson, Elin, Bild är ett språk, Statens medieråd, 2016. https://mediemyndigheten.se/globalassets/barn-och-pedagogik/pedagogiskt-material/propaganda-och-bilders-makt/manus_bild_ar_ett_sprak.pdf

Reslegård, Elisabet och von Baumgartan-Lindberg, Marianne (red.), Bildberättande & konsten att läsa bilder, Läsrörelsen, 2019. https://www.lasrorelsen.nu/wordpress/wp-content/uploads/IDESKRIFT_BILDBER%C3%84TTANDE.pdf

konstdepartementet.se
info@konstdepartementet.se

Josefina Björk, verksamhetsutvecklare
Stina Bülow, verksamhetskoordinator
Linde Sjöstedt, verksamhetschef

Redaktör, Anja Bergdahl
Formgivning, Tegel & Hatt

Stort tack till Svenska Postkodstiftelsen och Statens kulturråd som möjliggjorde denna lärarhandledning.

SVENSKA POSTKODLOTTERIETS STIFTELSE

KULTURRÅDET